

Sygn. akt I UK 166/10

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 24 marca 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Teresa Flemming-Kulesza (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Halina Kiriło

SSN Roman Kuczyński

w sprawie z odwołania Zakładu Usługowego O. S. Spółki jawnej J. B., B. D., T. K. w K.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w K.

z udziałem zainteresowanego L. M.

o objęcie ubezpieczeniem wypadkowym,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 24 marca 2011 r.,

skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 21 grudnia 2009 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w K. decyzją z 6 marca 2009 r. stwierdził, że L. M. z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy zlecenia przez płatnika „O. – S.” s.j. podlegał następującym ubezpieczeniom: obowiązkowo – emerytalnemu i rentowym oraz wypadkowemu; dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu w okresie od 1 lutego 2007 r. do 31 grudnia 2008 r.

Zakład Usługowy „O. – S.” s.j. J. B., B. D., T. K. odwołał się od tej decyzji w części dotyczącej podlegania przez L. M. obowiązkowo ubezpieczeniu wypadkowemu.

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z 2 lipca 2009 r. oddalił odwołanie.

Sąd ten ustalił, że L. M. od 1 lutego 2007 r. do 31 grudnia 2008 r. świadczył pracę na rzecz odwołującej się Spółki na podstawie umowy zlecenia. Do zakresu jego obowiązków należały prace porządkowe na terenie budynku oraz utrzymanie czystości w jego okolicy a w zimie – także odśnieżanie chodników. Jako zleceniobiorca obowiązany był do świadczenia pracy w sposób zgodny z wytycznymi zleceniodawcy oraz zakresem obowiązków stanowiącym załącznik do umowy. Do zakresu działalności odwołującej się Spółki należą: kompleksowe usługi agrotechniczne, usługi remontowe, usługi budowlane, prace porządkowe, usługi transportowo-sprzętowe. Głównym przedmiotem działalności Spółki są prace związane z utrzymaniem terenów zielonych na obszarze miasta K. a także świadczenie usług na rzecz spółdzielni mieszkaniowych polegające bądź na pracach porządkowych bądź na kompleksowym zajęciu się utrzymaniem czystości zarówno w budynkach jak i czynnościach związanych z pielęgnacją terenów zielonych. Usługi te są wykonywane na podstawie umów zawieranych przez Spółkę ze spółdzielni mieszkaniowymi i innymi podmiotami. W umowach tych określone są obowiązki Spółki a w dołączonych do nich załącznikach określono zakres obowiązków Spółki na rzecz spółdzielni oraz obmiar terenu którym Spółka miała się zająć.

Gdy zmieniły się przepisy dotyczące odprowadzania składek z tytułu umowy zlecenia wspólnicy Spółki „O.-S.” uzyskali od pracownika ZUS ustną informację, że

osoba wykonująca umowę zlecenia poza siedzibą firmy nie podlega ubezpieczeniu wypadkowemu.

Sąd Okręgowy przeanalizował przepis art. 12 ust. 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.) przewidujący wyłączenie spod obowiązkowego ubezpieczenia wypadkowego osób wykonujących pracę poza siedzibą lub miejscem prowadzenia działalności zleceniodawcy i uznał, że wyłączenie to dotyczy tych zleceniobiorców pracujących nie tylko poza siedzibą zleceniodawcy ale także poza miejscem prowadzenia przez niego działalności gospodarczej czyli poza granicami, do których można rozciągnąć ryzyko ubezpieczenia wypadkowego. Zdaniem Sądu Okręgowego rozumienie miejsca prowadzenia działalności gospodarczej należy odnieść do rozumienia pojęcia „miejsca” w języku polskim. Określenie tego miejsca musi być dokonane nie tylko przy uwzględnieniu aspektu terytorialnego lecz także substratu materialnego i organizacyjnego. Sąd Okręgowy przyjął wobec tego, że miejscem prowadzenia działalności gospodarczej przez Spółkę było miejsce wykonywania przez ubezpieczonego (zleceniobiorcę) usługi stanowiącej przedmiot określony w umowie zlecenia (i w załącznikach do niej) zawartej przez Spółkę ze Spółdzielnią. W rozpoznawanej sprawie nie zachodzi sytuacja, w której zleceniodawca nie organizuje zatrudnienia i nie ma bezpośredniego wpływu na warunki wykonywania pracy przez zleceniobiorcę, co wynika z charakteru prowadzonej działalności.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 21 grudnia 2009 r., oddalił apelację odwołującą się Spółki od wyroku Sądu Okręgowego.

W istotnej dla toczącego się sporu kwestii wykładni pojęć „siedziba” i „miejsce prowadzenia działalności gospodarczej” (występujących w art. 12 ust. 3 ustawy systemowej), Sąd Apelacyjny zważył, że odwołująca się Spółka ma siedzibę w K. w województwie m. a adres Zakładu to ul. D. w K. Są to dane ujęte w rejestrze przedsiębiorców. Wpis w rejestrze nie jest jednak – zdaniem Sądu drugiej instancji – równoznaczny z określeniem miejsca prowadzenia działalności gospodarczej zleceniodawcy w rozumieniu art. 12 ust. 3 i nie przesądza o tym miejscu. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, przy wykładni art. 12 ust. 3 ustawy systemowej nie można ograniczyć się do wykładni literalnej pomijając cel przepisu jakim jest wyłączenie z

obowiązkowego ubezpieczenia wypadkowego tych zleceniobiorców, którzy wykonują pracę nie tylko poza siedzibą zleceniodawcy ale także poza miejscem prowadzenia jego działalności a więc poza granicami do których można rozciągnąć ryzyko ubezpieczenia wypadkowego. Spółka realizując umowy zawierane ze spółdzielniami zleciła wykonywanie zadań innym podmiotom, w tym gospodarzom domów, organizowała ich pracę, zapewniała i dostarczała środki do jej wykonania, przeprowadzała kontrole, Miejsce prowadzenia działalności Spółki rozciąga się zatem na miejsce, w którym zleceniobiorcy wykonywali faktycznie zleczone im usługi. Natomiast dyrektywa Rady EWG z 17 maja 1977 r. nie może być skutecznie powoływana w tej sprawie, ponieważ dotyczy ona regulacji prawnopodatkowych.

Płatnik składek, odwołująca się Spółka „O. – S.” wniosła skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego zarzucając mu naruszenie prawa materialnego „tj. art. 12 ust. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych obowiązującego do 31 grudnia 2009 r. poprzez jego błędną wykładnię i niezastosowanie w sprawie z uwagi na nieuzasadnione przyjęcie przez Sąd Apelacyjny, że powierzenie przez Skarżącą świadczenia określonych usług na rzecz Zleceniobiorcy – Zainteresowanemu w sprawie, jest równoznaczne z „rozciągnięciem” miejsca wykonywania działalności Zleceniodawcy w rozumieniu tego przepisu na miejsce gdzie usługa jest wykonywana mimo, iż Skarżąca nie miała realnej kontroli nad wykonywaniem usług przez zleceniobiorcę, który mógł je wykonywać w dowolnym czasie”. Zdaniem skarżącej, pojęcia „siedziby” i „miejsca prowadzenia działalności gospodarczej” należy wyklądać zgodnie ze wskazaniem wykładni językowej. Wystarczy zatem spełnienie jednej z tych przesłanek do wyłączenia podlegania zleceniobiorcy ubezpieczeniu wypadkowemu. Pojęcie siedziby nie powinno być rozumiane w taki sposób, jaki wynika z przepisów prawa cywilnego. Ponadto na gruncie wykładni literalnej nie można uznać, że miejsce świadczenia usług przez zleceniobiorcę jest tożsame z miejscem prowadzenia działalności gospodarczej przez zleceniodawcę. Zdaniem skarżącej, rozumienie art. 12 ust. 3 zawarte w orzeczeniu Sądu Apelacyjnego prowadziło do uznania normy zawartej w tym przepisie za normę pustą, skoro miejsce świadczenia usługi miało być jednocześnie miejscem prowadzenia działalności gospodarczej zleceniodawcy. Skarżąca podkreślała, że zleceniobiorca mógł wykonywać pracę w dowolnym,

nienormowanym czasie a zleceniodawca nie miał uprawnień do sprawowania realnej, bieżącej kontroli nad świadczeniem usług przez zleceniobiorcę. W tych warunkach zleceniodawca nie miał możliwości stwierdzenia czy dany wypadek był wypadkiem przy pracy. Zleceniodawca „nie zabezpieczał” miejsca świadczenia pracy przez zleceniobiorcę ani „nie tworzył struktury organizacyjnej, która pozwalałaby stwierdzić, że istnieje nadzór nad wykonywaniem usług przez Zleceniobiorcę”. Skarżąca podkreślała, że głównym przedmiotem jej działalności jest świadczenie usług związanych z obsługą terenów zielonych oraz pracami agrotechnicznymi przy pasach drogowych oraz torowiskach. W przypadku zleceniobiorców świadczących usługi przy tych pracach Spółka wypracowała substrat materialny i organizacyjny i opłacała składki na ubezpieczenie wypadkowe zleceniobiorców „z uwagi na okoliczność kontroli organizacyjnej nad tymi pracami”.

Skarga kasacyjna zawiera wniosek o uchylenie zaskarżonego wyroku w części tj. w punkcie pierwszym i jego zmianę poprzez orzeczenie co do istoty sprawy, tj. ustalenie, że zainteresowany nie podlegał obowiązkowo ubezpieczeniu wypadkowemu w okresie od 1 lutego 2007 r. do 31 grudnia 2008 r. i o zasądzenie na rzecz skarżącej od organu rentowego kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego. Alternatywnie wniesiono o uchylenie zaskarżonego wyroku w części tj. w punkcie pierwszym lub uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w K. w części tj. w punkcie I tego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu albo Sądowi Okręgowemu w K. Skarżąca wniosła o zasądzenie na jej rzecz kosztów postępowania przed Sądem Najwyższym, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych

Sąd Najwyższy rozważył, co następuje:

Podstawa skargi kasacyjnej okazała się nieuzasadniona.

Istotne dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy było dokonanie wykładni pojęć użytych w art. 12 ust. 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r., Nr 205, poz. 1585 ze zm.). W przepisie tym uregulowano zakres podmiotowy podlegania obowiązkowo ubezpieczeniu wypadkowemu. Zasadą wynikającą z ust. 1 tego artykułu jest podleganie (obowiązkowe) ubezpieczeniu wypadkowemu przez te osoby, które

podlegają ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowemu. Od tej zasady w ustępie 3 (do czasu jego skreślenia z dniem 1 stycznia 2010 r.) przewidziano wyjątek. Nie podlegały ubezpieczeniu wypadkowemu te osoby, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy (czyli, między innymi, osoby wykonujące pracę na podstawie umowy zlecenia) jeżeli wykonywały pracę poza siedzibą lub miejscem prowadzenia działalności zleceniodawcy. Spór w tej sprawie wywołało rozumienie pojęć „siedziba” i „miejsce prowadzenia działalności” zleceniodawcy.

Dla wykładni tych pojęć istotne znaczenie ma przypomnienie historycznie ukształtowanej funkcji ubezpieczenia wypadkowego. Poza zapewnieniem ochrony ubezpieczonym uwalniało ono podmioty zatrudniające – przynajmniej w części – od ponoszenia ryzyka związanego z wypadkami przy pracy. W zamian za opłacanie składek na to ubezpieczenie ubezpieczyciel spełniał na rzecz zatrudnionych, którzy ulegli wypadkom świadczenia o charakterze odszkodowawczym. Obowiązek objęcia ubezpieczeniem wypadkowym wiąże się z dbałością o zapewnienie ochrony zatrudnionym. Ochrona ta polega przede wszystkim na zapewnieniu bezpiecznych i higienicznych warunków pracy. Obowiązek opłacania składek bez powiązania go z zapewnieniem odpowiednich warunków pracy byłby niewystarczający dla efektywnej ochrony. Te dwa obowiązki są ze sobą połączone. W tym związku Sąd Najwyższy upatruje podstawowej wskazówki w wykładni art. 12 ust 3 ustawy systemowej, która pozwoliłaby na zrozumienie istoty wyłączenia od zasady podlegania ubezpieczeniu wypadkowemu zwartemu w tym przepisie.

Zgodnie z art. 207 § 2 k.p. pracodawca obowiązany jest chronić życie i zdrowie pracowników przez zapewnienie bezpiecznych i higienicznych warunków pracy. Z mocy art. 304 § 1 k.p. obowiązek ten dotyczy pracodawców zatrudniających osoby fizyczne na innej podstawie niż stosunek pracy, jeżeli wykonują pracę w zakładzie pracy lub miejscu wyznaczonym przez pracodawcę. Treść tego przepisu pozwala na wniosek, że gdy chodzi o pracodawców zatrudniających (w szerokim rozumieniu tego słowa) osoby na podstawie umowy zlecenia istotne dla obciążenia ich obowiązkami zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków pracy jest wyznaczenie miejsca świadczenia pracy (o ile praca nie jest wykonywana w zakładzie pracy). W okolicznościach rozpoznawanej sprawy nie budzi wątpliwości, że praca zleceniobiorców była wykonywana w

miejscu wyznaczonym przez skarżącą. Częstotliwość i zakres kontroli nad wykonywaniem zadań przez zleceniobiorców nie ma znaczenia dla ustalenia obowiązku zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków pracy. Wskazania wykładni systemowej pozwalają na wnioskowanie, że przez miejsce prowadzenia działalności według art. 12 ust. 3. ustawy systemowej należy rozumieć miejsca, które zleceniodawca wyznacza osobom zatrudnionym na podstawie umów zlecenia. W tym znaczeniu miejscem prowadzenia działalności przez skarżącą były miejsca objęte umowami zlecenia zawartymi przez nią ze spółdzielniami mieszkaniowymi, w których to umowach zobowiązywała się ona do wykonywania określonych czynności, na terenie określonych nieruchomości za pośrednictwem osób przez nią zatrudnianych. Wyłączenie spod zasady podlegania obowiązkowo ubezpieczeniu wypadkowemu ujęte w art. 12 ust. 3 ustawy systemowej dotyczyłoby zatem tylko takich sytuacji, w których strony umowy zlecenia pozostawiły zleceniobiorcy swobodę wyboru miejsca wykonywania zlecenia, co pozwoliłoby na uznanie, że praca zleceniobiorcy świadczona jest poza miejscem prowadzenia działalności przez zleceniodawcę.

Gdy chodzi natomiast o pojęcie siedziby, zdaniem Sądu Najwyższego, należy rozumieć je potocznie. Inne podejście do wykładni tego pojęcia prowadziłoby to rezultatów trudnych do zaakceptowania. Gdyby rozumieć je jako miejscowość (tak jak to stanowi art. 41 k.c.) wyłączenie z obowiązku ubezpieczenia miałoby iluzoryczny sens, gdyż dotyczyłoby tylko osób pracujących w innych miejscowościach niż ta, w której ma siedzibę zleceniodawca. Trudno też znaleźć uzasadnienie do rozumienia pojęcia siedziby jako adresu. Najbardziej odpowiednie jest rozumienie potoczne jako lokalu lub budynku zleceniodawcy. Sąd Najwyższy podziela bowiem pogląd, że stosując wskazania wykładni językowej należy w miarę możliwości odwoływać się do takiego rozumienia pojęć prawnych, które byłoby najbliższe naturalnemu znaczeniu słów użytych w akcie prawnym.

Sąd Najwyższy doszedł do przekonania, że wyłączenie obowiązku ubezpieczenia wypadkowego na podstawie art. 12 ust. 3 ustawy systemowej dotyczyć mogło tylko takich sytuacji, w których zleceniobiorcy wykonywali swą pracę zarazem poza siedzibą jak i poza miejscem prowadzenia przez zleceniodawcę działalności. Tylko bowiem w razie stwierdzenia, że zleceniobiorca

pracuje nie tylko poza siedzibą zleceniodawcy ale i poza miejscem prowadzenia przez niego działalności można uznać, że zleceniodawca nie ma możliwości ani prawnego obowiązku zapewnienia takich warunków wykonywania pracy, w których ryzyko ubezpieczenia wypadkowego mogłoby być podjęte. Wówczas, gdy zleceniobiorcy wykonują pracę w siedzibie zleceniodawcy albo w miejscu prowadzenia przez niego działalności (w miejscu, które on sam wyznacza) zleceniodawca zachowuje wpływ na warunki pracy.

Dla rozumienia zakresu wyłączenia zawartego w art. 12 ust. 3 nie ma natomiast znaczenia możliwość weryfikacji przez zleceniodawcę faktu i okoliczności wystąpienia wypadku, są to bowiem zagadnienia natury dowodowej a nie prawnej.

Z tych względów skarga podlegała oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

Analogiczne poglądy zostały zawarte w licznych orzeczeniach Sądu Najwyższego, między innymi w niepublikowanych dotąd wyrokach z dnia 3 grudnia 2010 r. (I UK 187/10) i z 13 grudnia 2010 r. (I UK 173/10).